

2011

*Een netoverstijgende CLB-visie op
attestering
Buitengewoon Onderwijs (BuO)
en Geïntegreerd Onderwijs (GON)*

Netoverstijgende werkgroep CLB – GON

Annie Baroen (GO!)

Tine Gheysen (VCLB)

Veerle Hubrecht (GO!)

Kristien Renckens (GO!)

Yolande Schulpen (OVSG)

Jef Van De Wiele (POV)

11 oktober 2011

Inhoud

<i>Een netoverstijgende visie op BuO-attesting en GON-advies: aandachtspunten</i>	<i>pag. 3</i>
<i>Verantwoording</i>	<i>pag. 4</i>
<i>Wat is GON?</i>	<i>pag. 5</i>
<i>Een netoverstijgende CLB-visie op BuO-attesting en GON-advies</i>	
<i>vanuit een handelingsgericht traject</i>	<i>pag. 7</i>
<i>Handelingsgericht diagnostisch traject: stappenplan</i>	<i>pag. 9</i>
<i>Een aantal aanbevelingen voortvloeiend uit de visie</i>	<i>pag. 13</i>
<i>a. Koppeling stoornis – GON</i>	
<i>b. Criterium normale begaafdheid</i>	
<i>c. Type 4</i>	
<i>d. Type 6</i>	
<i>e. Type 7</i>	
<i>f. Autisme</i>	
<i>g. Een aantal effecten van GON</i>	
<i>Een aantal overwegingen</i>	<i>pag.16</i>
<i>Vragen en bedenkingen aan de overheid</i>	<i>pag. 16</i>
<i>Bijlage 1</i>	<i>pag. 18</i>

Een CLB-netoverstijgende visie op BuO-attesting en GON-advies: aandachtspunten

- + We wensen te benadrukken dat de specifieke onderwijsbehoeften van de leerling steeds het uitgangspunt moeten zijn bij de beoordeling of GON al dan niet een meerwaarde biedt.*
- + Bij een vraag naar GON-ondersteuning gaat het steeds om het zoeken naar een goede afstemming tussen de onderwijsbehoeften van de leerling en het aanbod dat de school kan realiseren.*
- + We pleiten ervoor om stoornissen niet automatisch aan GON te koppelen, maar de leerling te bekijken vanuit zijn specifieke onderwijsbehoeften, binnen zijn specifieke context.*
- + Bij de afweging gewoon onderwijs, gewoon onderwijs met GON of BuO is een handelingsgericht traject aangewezen.*
- + De vraag naar GON voor leerlingen met een bepaalde diagnose, maar waarbij na onderzoek (nog) geen specifieke onderwijsbehoeften zijn vastgesteld, ondersteunen we niet.*
- + GON mag in geen geval gezien worden als vervanging van therapie (privé of revalidatie), maar is gericht op de ondersteuning van het leerproces in het gewoon onderwijs.*
- + Bij de afweging gewoon onderwijs, gewoon onderwijs met GON of BuO is het zorgcontinuüm een belangrijk kader.*
- + CLB vertrekt steeds vanuit de onderwijsleersituatie van de leerling, ook al geven schoolexterne partners GON-advies.*
- + Effecten op leerling, leerkracht en school dienen bij de beoordeling of GON al dan niet een meerwaarde biedt ook in kaart te worden gebracht.*

2. Verantwoording

De invoering van het geïntegreerd onderwijs (GON) in Vlaanderen heeft het voor vele leerlingen mogelijk gemaakt om hun leer- en participatieproces te optimaliseren en zich, ondanks hun beperking, in het gewoon onderwijs te integreren. Het aantal GON-leerlingen is spectaculair gestegen.

Vooral de GON-ondersteuning voor leerlingen met een autismespectrumstoornis (ASS) steeg de laatste 10 jaar exponentieel. Dit doet bij de CLB-sector vragen rijzen naar de kwaliteit van de toeleiding en naar de haalbaarheid, efficiëntie en effectiviteit van de begeleiding.

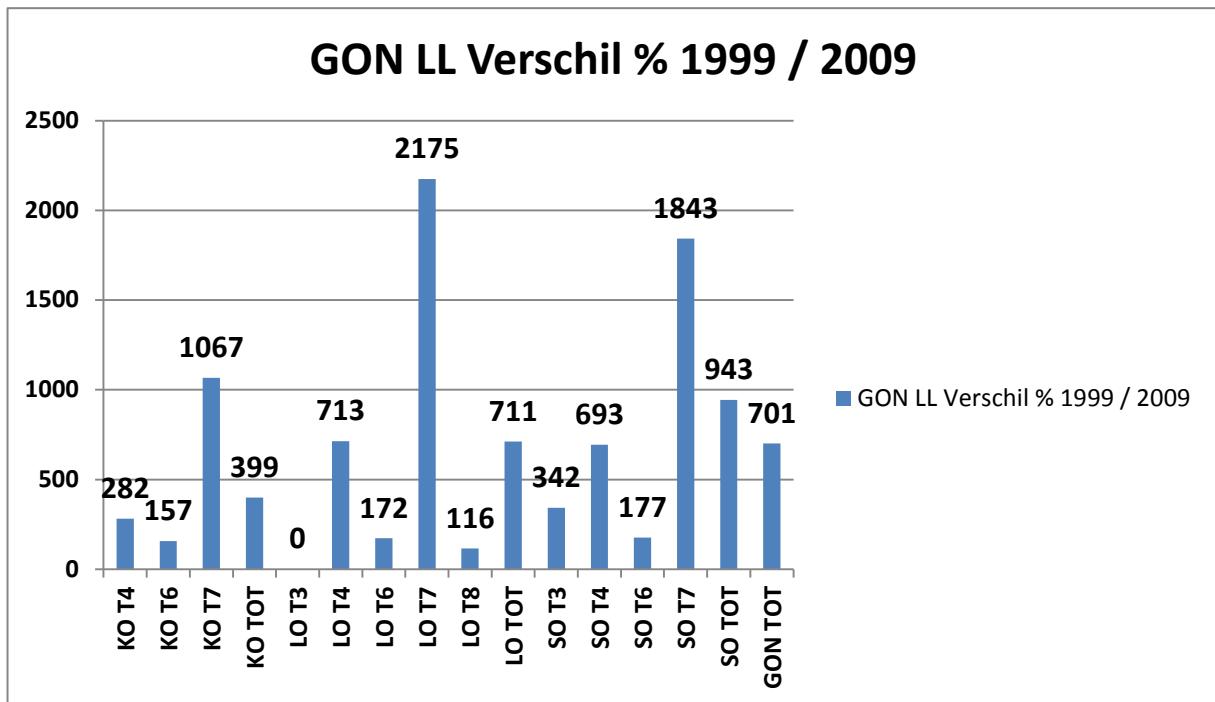

Fig 1: Procentuele stijging van het aantal GON-leerlingen tussen 1999 en 2009 (absolute cijfers: zie bijlage 1)

De Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB) spelen een grote rol bij de afweging gewoon onderwijs, gewoon onderwijs met GON of BuO voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Hierbij ervaren medewerkers tal van knelpunten. De beperkingen binnen de GON-regelgeving worden enerzijds als oneerlijk ervaren (te beperkte doelgroep, beperkt in tijd, alleen voor normaalbegaafde leerlingen, ...). Anderzijds heeft het pragmatisch attesteren er de afgelopen jaren toe geleid dat vele medewerkers hun houvast kwijt zijn bij de afweging of GON en/of BuO voor een leerling aangewezen is en/of de begeleiding volgens de geldende regelgeving ook effectief kan. Er is met andere woorden een sterke discrepantie gegroeid tussen de stringente regelgeving en de concrete toepassing ervan.

De CLB-ondersteunende diensten¹ en de GON-netcoördinatoren² krijgen tal van vragen over attestering van leerlingen. Vaak zijn deze vragen ingegeven door netwerkpartners, ouders, schoolexterne organisaties en scholen die bepaalde problemen van de leerling automatisch koppelen aan GON, ongeacht de specifieke onderwijsbehoeften van de leerling.

De CLB-sector hanteert vanuit een handelingsgerichte visie een interactioneel model. Dit komt onder andere tot uiting in de 'protocollering diagnostiek' zoals momenteel uitgewerkt binnen PRODIA. (www.prodiagnostiek.be).

¹Pedagogische begeleidingsdienst en de Permanente ondersteuningscel van de CLB's, VCLB, GO!, OVSG en POV.

²VSKO: Lode De Geyter; GO!: Koen Schuermans; OGO: Bruno Sagaert

Bovendien leidt de grote verscheidenheid die momenteel nog tussen de CLB's bestaat op het vlak van attestering BuO en advisering GON ertoe dat ouders en leerlingen gaan 'shoppen'. Dit zorgt voor een spanningsveld en onzekerheid bij de CLB-medewerkers.

Net daarom wil de netoverstijgende CLB- werkgroep GON³ met deze tekst een houvast bieden voor de CLB-sector opdat die zijn onafhankelijk professioneel handelen kan realiseren en zijn eindverantwoordelijkheid inzake attestering voluit kan opnemen. Tevens biedt de tekst een kader in het overleg met alle betrokkenen om vanuit de specifieke onderwijsbehoeften te kunnen komen tot een gedragen advies.

Een heldere en goede communicatie van een gedragen, eenduidige visie op de attestering en advisering naar alle partners (CLB-medewerkers, cliënten, scholen en netwerken) is een kritische succesfactor bij de implementatie van een netoverschrijdende visie en moet leiden tot eenduidig en gelijkgericht handelen.

De inhoud van deze tekst werd afgetoetst met de CLB-directies op netgebonden overlegmomenten, met de respectievelijke partners binnen onderwijs en met het departement onderwijs.

3. Wat is GON?

De inhoud van dit hoofdstuk is volledig gebaseerd op de omzendbrief GON (laatst gewijzigd op 02/03/2011) <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13422>

Het geïntegreerd onderwijs (GON) is een samenwerking tussen het gewoon en buitengewoon onderwijs, bedoeld om jongeren met een handicap en/of leer- en opvoedingsmoeilijkheden te integreren in het gewoon onderwijs. Met hulp uit het buitengewoon onderwijs (dienstverlenende school) kunnen zij dezelfde leerdoelen behalen als hun klasgenoten.

GON kan georganiseerd worden in het kleuter-, lager-, secundair- (incl. SenSe) en hoger niet-academisch onderwijs (incl. HBO5). GON is ook mogelijk in het deeltijds onderwijs, maar niet voor leerlingen die een opleiding in leertijd volgen.

Een overzicht van de organisatie van GON in het kleuter-, lager, secundair en hoger onderwijs⁴ - met uitzondering van het universitair onderwijs - en het al dan niet genereren van begeleidingseenheden zijn te vinden in bijlage 3 van de omzendbrief geïntegreerd onderwijs (http://edulex.vlaanderen.be/edulex/ozb/13422_bijlage3.xls)

De additionele hulp bestaat enerzijds uit een integratietoelage (financiële tegemoetkoming) die wordt toegekend aan de school voor BuO en anderzijds uit een pakket van begeleidingseenheden (GON-pakket bestaande uit lestijden en/of -uren) eveneens toegekend aan de school voor BuO waarmee GON-begeleiders kunnen worden aangesteld.

Alle types van BuO, op het type 5 na, kunnen in aanmerking komen voor GON. Sommige types genereren echter geen begeleidingseenheden, maar wel een integratietoelage. Bijvoorbeeld type 2 KO, type 1 re-integratie, type 3 KO, ...

Om toegelaten te worden tot GON types 1, 3 of 8 moeten leerlingen het voorafgaande schooljaar minstens negen maanden voltijds in het desbetreffende type BuO gevolgd hebben.

³ Werkgroepleden: Annie Baroen (CLB GO!), Tine Gheysen (VCLB-koepel), Veerle Hubrecht (PA CLB GO!), Kristien Renckens (CLB GO!), Yolande Schulpen (PA CLB OVSG) en Jef Van De Wiele (PA POC POV).

⁴ Hoger Beroepsonderwijs ingericht door instellingen voor voltijds secundair onderwijs wordt vanaf 2010-2011 gezien als hoger onderwijs

De ernst en het type van handicap bepaalt de aard van de hulp (financiële hulp en/of begeleidingseenheden) en de maximumduur van de begeleiding. Afhankelijk van de behoeften en de mogelijkheden van de GON-leerling en van de school voor gewoon onderwijs, kan de begeleiding in de loop van het schooljaar verschillen naar intensiteit en inhoud.

Het GON-pakket is bedoeld om aan de geïntegreerde leerling of aan de gewone school vanuit een onderwijskundig en/of paramedisch, medisch, sociaal, psychologisch en/of orthopedagogisch perspectief hulp te verstrekken. In overleg met alle partners kan dit pakket op een flexibele wijze worden aangewend, in functie van de specifieke onderwijsbehoeften van de GON-leerling en/of de graad van expertise van de school voor gewoon onderwijs.

De hulp die leerling-, schoolteam- en oudergericht is, staat steeds in het kader van het optimaliseren van de onderwijsleersituatie.

Er zijn verschillende vormen van integratie in het gewoon onderwijs mogelijk:

- 1. permanent en gedeeltelijk;*
- 2. permanent en volledig;*
- 3. tijdelijk en gedeeltelijk;*
- 4. tijdelijk en volledig.*

Aan de basis van een inschrijving in het GON ligt een inschrijvingsverslag⁵ waarbij de leerling georiënteerd wordt naar een bepaald type of opleidingsvorm van BuO. Is er sprake van een ernstige handicap, dan moet de motivering hiervan duidelijk terug te vinden zijn in het protocol dat gestaafd wordt door documenten zoals bv. een audiogram, een doktersattest e.d.

Voor het omschrijven van de ernst van de handicap voor type 4, type 6 en type 7 verwijzen we naar de omzendbrief GON: <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13422>

Ouders kiezen de dienstverlenende school vooraleer het integratieplan kan worden opgemaakt.

Voor elke GON-leerling maakt het integratieteam een integratieplan op. Er moet een nieuw integratieplan opgemaakt worden bij wijzigingen in de aard van de integratie, in de aard of ernst van de handicap, van onderwijsniveau en/of in de samenstelling van het integratieteam. Indien het integratieteam wijzigt, kunnen de betrokken partners het bestaande integratieplan bevestigen. In dit geval wordt er enkel een nieuw voorblad gemaakt.

Bij de opmaak van het integratieplan is het akkoord van vier of vijf partijen nodig. Elk van deze partijen moet het integratieplan tekenen:

- 1. de ouders of de meerderjarige leerling;*
- 2. de directeur of zijn afgevaardigde van de school voor gewoon onderwijs (gastschool) waar de leerling is ingeschreven;*
- 3. de directeur of zijn afgevaardigde van de dienstverlenende (BuO)school die de additionele hulp verstrekt;*
- 4. de directeur of zijn afgevaardigde van het CLB dat de school voor gewoon onderwijs begeleidt;*
- 5. in geval de leerling voorafgaand aan het GON in een school voor BuO ingeschreven was: de directeur of zijn afgevaardigde van het CLB dat de dienstverlenende school begeleidt.*

⁵ (attest en protocol zoals bepaald in art. 15 van het Decreet basisonderwijs en in art. 5 van de Wet op het buitengewoon onderwijs)

4. Een netoverstijgende CLB-visie op BuO-attestering en GON-advies vanuit een handelingsgericht traject

De netoverstijgende CLB-visie op attestering BuO en GON vanuit een handelingsgericht traject is gebaseerd op de zeven uitgangspunten van handelingsgericht werken, de methodiek van de handelingsgericht diagnostiek en het zorgcontinuüm.

De leerling met een of meer specifieke onderwijsbehoeften staat centraal in deze visietekst. Deze leerling kan nood hebben aan aangepaste instructies, aangepaste leerinhouden, aangepaste didactieken, aangepaste methoden, aangepaste of gespecialiseerde ondersteuning, ...

Zowel de complexiteit van de zorgvragen als het aantal zorgleerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in het gewoon onderwijs lijken jaar na jaar toe te nemen. De school anticipeert hierop met het uitbouwen van een sterk zorgbeleid (cf. zorgcontinuüm) en een daaraan gekoppeld zorgaanbod. Voor sommige leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften kunnen algemene aanpassingen op niveau van beleid (binnen de basiszorg) al voldoende zijn om tegemoet te komen aan deze onderwijsbehoeften (bv. beleid rond planning en organisatie, schoolklimaat,...). Structurele aanpassingen op schoolniveau kunnen ook met ondersteuning van de pedagogische begeleidingsdienst. In een aantal gevallen volstaan structurele en preventieve maatregelen niet en zal binnen de reguliere werking en omkadering samen met ouders en leerling naar andere oplossingen en manieren van aanpak worden gezocht (verhoogde zorg). Een individuele klasleerkracht kan hierbij ondersteund worden vanuit de school zelf (zorgcoördinator, leerlingbegeleider, ...).

Als verhoogde zorg niet volstaat, start het CLB een handelingsgericht diagnostisch traject en dit in nauwe samenwerking en in evenwaardig partnerschap met ouders, de leerling en de school (cf. uitbreiding van zorg, protocollen PRODIA). Voor een aantal leerlingen zal blijken dat er nood is aan ondersteuning vanuit BuO om de slaagkansen binnen het gewoon onderwijs te maximaliseren. Voor deze leerlingen kan GON een mogelijkheid zijn. Ondersteuning vanuit BuO via GON is echter onderworpen aan wettelijke voorwaarden.

Bij een vraag naar ondersteuning via GON, gaat het steeds om het zoeken naar een goede afstemming tussen de onderwijsbehoeften van de leerling en het aanbod dat de school kan realiseren. Het is dan ook belangrijk om d.m.v. een handelingsgericht traject (met inbegrip van handelingsgerichte diagnostiek) te komen tot een advies waar GON kan overwogen en besproken worden met alle participanten.

We wensen te benadrukken dat de specifieke onderwijsbehoeften van de leerling steeds het uitgangspunt moeten zijn bij het oordeel of GON al dan niet een meerwaarde kan zijn. De stoornis of beperking⁶ op zich kan nooit bepalend en voldoende zijn voor GON, net zomin als de stoornis of beperking bepalend en voldoende kan zijn voor een verwijzing naar BuO.

Voor de leerlingen met een diagnose aangereikt door externen waarbij nog geen onderwijsbehoeften zijn vastgesteld, starten we een handelingsgericht diagnostisch traject op, met als doel die onderwijsbehoeften in kaart te brengen. Daarna kan in samenspraak met alle betrokken partners de afweging gemaakt worden tussen gewoon onderwijs, gewoon onderwijs met GON of BuO.

Het argument dat GON enkel kan worden opgestart bij leerlingen die zonder de hulp die het GON biedt, aangewezen zijn op BuO, is in praktijk achterhaald. Ook voor leerlingen die het moeilijk hebben zonder GON-begeleiding, maar niet onmiddellijk de overstap maken naar BuO, moet de nodige ondersteuning kunnen worden geboden. Bij deze groep leerlingen moet echter wel duidelijk gemotiveerd worden waarom de kennis van het

⁶ Stoornis: afwijkingen in of verlies van functies of anatomische eigenschappen (cfr. ICF)
Beperking: moeilijkheden die iemand heeft met het uitvoeren van activiteiten (cfr. ICF)

betreffende type buitengewoon onderwijs in die mate noodzakelijk is dat er geen ander alternatief is (bv. via algemene didactische aanpassingen, via sticordi-maatregelen⁷ binnen de school, via ondersteuning vanuit het CLB, via ondersteuning vanuit het revalidatiecentrum, privé logo,...).

GON mag in geen geval gezien worden als vervanging van therapie (privé of revalidatie). De inhoud van de GON-begeleiding richt zich voornamelijk op ondersteuning van de schoolse situatie vanuit de expertise van BuO, daar waar buitenschoolse therapie ook andere doelen nastreeft.

Rekening houdend met de hierboven beschreven visie en trajecten, blijft CLB de eindverantwoordelijke om op een professionele multidisciplinaire manier al dan niet te attesteren voor BuO en GON-advies te geven.

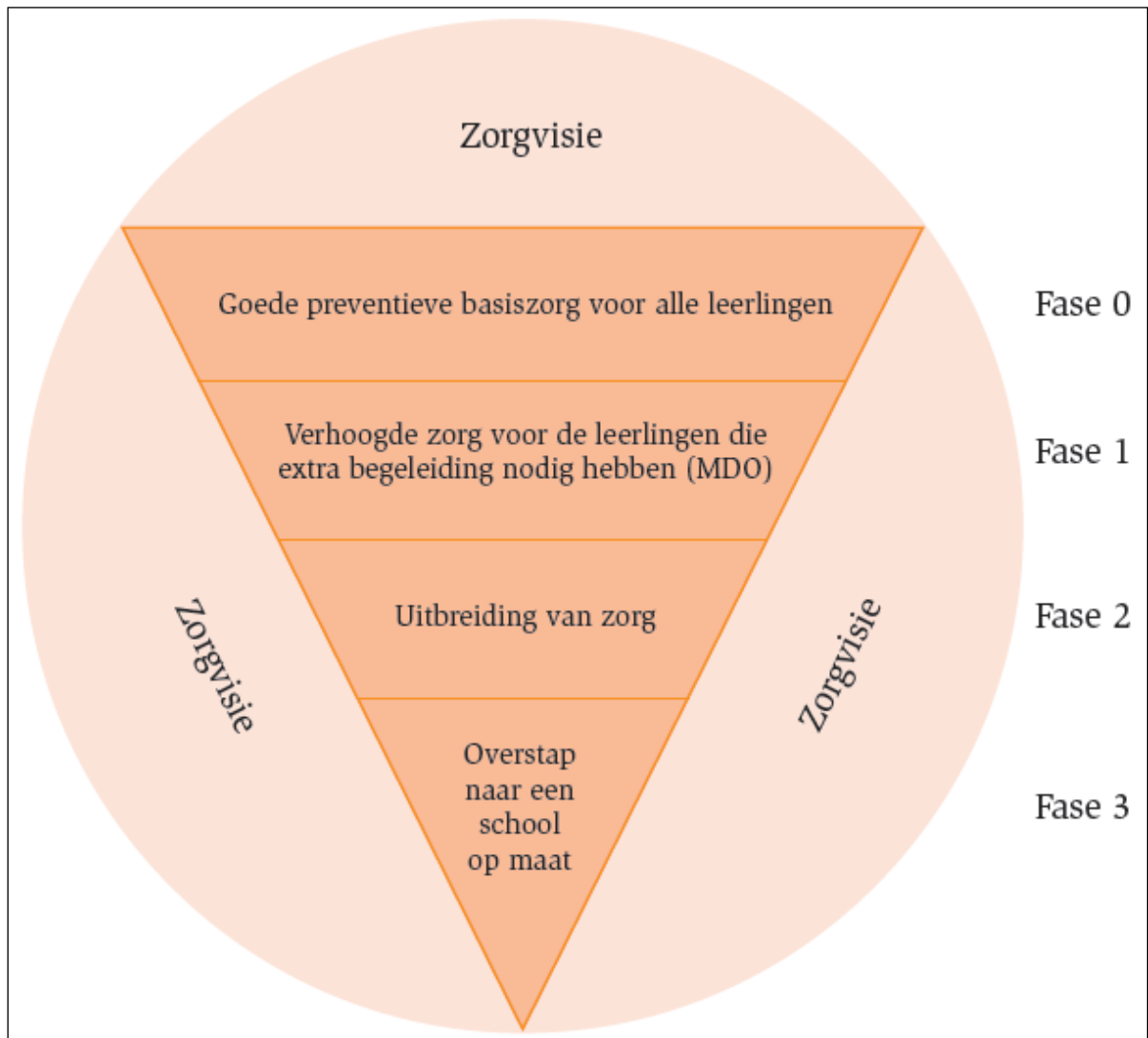
Deze visie is gebaseerd op de nieuwe inzichten op handicaps die zowel internationaal als op Vlaams niveau gedragen worden. Hierbij wordt 'handicap' niet als een statisch, persoonsgebonden kenmerk gezien, maar wel als een interactioneel gegeven. Zowel binnen het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) als binnen het beleidsdomein Onderwijs en Vorming hanteert men deze definitie van handicap als basisprincipe. Een leerling met een bepaalde stoornis of beperking kan, afhankelijk van de mate van aangepast zijn aan de omgeving, in min of meerdere mate met een handicap geconfronteerd worden. De mate van handicap hangt af van de mate van afstemming tussen de omgeving en de persoon met een beperking. Dit vraagt een actief engagement van de persoon met een beperking en van de omgeving.

We verwijzen hierbij ook naar het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap dat door België geratificeerd werd in juli 2009. Dit verdrag stelt duidelijk dat personen met een handicap recht hebben op redelijke aanpassingen. Ook in dit verdrag wordt 'handicap' als een interactioneel begrip gehanteerd. (link naar VN- verdrag: http://www.handicap.fgov.be/docs/verdrag_nl.pdf)

⁷ Sticordi-maatregelen: Maatregelen die stimulerend, compenserend, remediërend, differentiërend of dispenserend zijn

5. Handelingsgericht Diagnostisch Traject: stappenplan

Hieronder beschrijven we hoe het CLB vanaf fase 2 van het zorgcontinuüm, samen met de school, de ouders, de leerling en eventuele externe partners (uitbreiding van zorg) en conform de protocollen PRODIA (www.prodiagnostiek.be) stapsgewijs dit traject kan doorlopen.

Aanmelding: iedereen kan aanmelden

Het CLB vertrekt steeds vanuit de onderwijsleersituatie van de leerling, ook al geven schoolexterne partners GON als advies.

Gemachtigde instanties⁸ mogen inschrijvingsverslagen⁹ BuO afleveren i.f.v. een kwalitatieve verwijzing in samenspraak met het CLB. Deze instanties moeten zich onthouden van GON-adviezen. Tevens verbinden zij zich ertoe bij oriëntering naar BuO minstens één contact te hebben met het begeleidend CLB.

Andere instanties zijn niet gemachtigd een inschrijvingsverslag BuO af te leveren of GON-adviezen te geven. Zij kunnen ouders nooit naar een CLB verwijzen om 'op dwingende wijze' te attesteren voor BuO en GON-advies te geven. Zij kunnen echter wel een zinvolle rol vervullen in de intake, onderzoeks- en diagnosefase en begeleiding, uiteraard na akkoord van de ouders en/of de leerling

Intakefase	
Actoren	Inhoud
Ouders	Het CLB verheldert de vraag en luistert actief naar: 1. reden van aanmelding; 2. wensen en verwachtingen; 3. de beleving; 4. problemen en positieve aspecten; 5. verklaringen (attributies); 6. relevante voorgeschiedenis; 7. door de school reeds genomen maatregelen en hun effect op niveau van basiszorg en verhoogde zorg; 8. andere al genomen maatregelen.
Leerling	
Huidige school	
Huidig CLB	

Strategiefase (wat weten we al, wat willen we nog weten en waarom?)	
Actoren	Inhoud
Begeleidend CLB	Het CLB reflecteert intern over: 1 Wat weten we al? a Welke problemen ondervinden de leerling, leerkracht en ouders? b Leerlingkenmerken 'clusteren' volgen de 5 HGW- clusters: leerontwikkeling, werkhouding en taakgedrag, cognitief, socio-emotioneel en lichamelijk functioneren. c Taxeren van de ernst van het probleem. d Doelbewuste aandacht voor wat wel goed gaat. 2 Wat willen we nog weten? a Is de hulpvraag al te beantwoorden op basis van beschikbare gegevens of moeten we nog meer weten? Zo ja, volgt er geen onderzoek. Zo nee, wordt er gericht meer informatie verzameld (onderzoek). 3 Waarom willen we dat weten? a Niet willen weten om te weten, maar willen weten om te adviseren. b "Als we weten dat..., dan betekent dat voor de aanpak dat...". Pas als een onderzoeksvraag de beslissing beïnvloedt, gaat CLB deze vraag onderzoeken of laten onderzoeken.
Aandachtspunt	Het CLB vertrekt vanuit een indicerende hypothese in functie van de indicatiestelling. Maar in het kader van het toekennen van inschrijvingsverslagen BuO is onderkende diagnostiek soms een noodzakelijke voorwaarde.

⁸ Schooljaar 2011-2012: <http://onderwijs.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=14300>

⁹ Inschrijvingsverslag = attest en protocol

Onderzoeksfase	
Actoren	Inhoud
Begeleidend CLB	<p>Als er geen onderzoek nodig is (zie Strategiefase), wordt er niet onderzocht.</p> <p>Doel = beantwoorden van de onderzoeksvragen.</p> <p>1 Onderzoeksvragen geven sturing aan wat we zullen observeren, wat we met leerling, ouders of leerkracht zullen bespreken of welke toetsen we zullen afnemen.</p> <p>2 Het is van belang dat de leerling, de ouders en de leerkracht weet hebben van en instemmen met de voorgestelde onderzoeken.</p>
Ouders	
Leerling	
Huidige school	
Eventuele externen	
Aandachtspunt	
	<p>Als onderzoek door externen noodzakelijk blijkt, is tijdig aanmelden een aandachtspunt.</p> <p>Aftoetsen bereidheid ondersteuning bij de leerling!</p>

Indiceringsfase of integratiefase	
Actoren	Inhoud
Begeleidend CLB	<p>Diagnostische gegevens vertalen naar gewenste aanpak of aanbeveling.</p> <p>1 Vraag: wat is er aan de hand met deze leerling, bij deze leerkracht, in deze school, met deze ouders, ...?</p> <p>2 Wat willen we veranderen en wat is het doel?</p> <p>3 Wat hebben leerling, leerkracht, school, ouders nodig om dat doel te bereiken?</p> <p>4 Wat is het gewenste onderwijsaanbod?</p> <p>5 Hoe maken we het gewenste haalbaar?</p>
Aandachtspunt	
	<p>Eerst bekijken of de school binnen haar basiszorg of verhoogde zorg het gewenste aanbod kan realiseren.</p> <p>Indien niet, in welke mate is expertise uit BuO al dan niet noodzakelijk om het gewenste onderwijsaanbod te realiseren?</p> <p>Als expertise uit BuO noodzakelijk is, is de specificiteit van de expertise richtinggevend voor de attestering.</p> <p>Afweging BuO versus GON (zie Checklist "Handhaven of verwijzen"¹⁰)</p> <p>Indien GON: Afweging matig/ernstig.</p>

Adviesfase	
Actoren	Inhoud
Begeleidend CLB	<p>Van een wenselijke aanbeveling – in gezamenlijk overleg – naar een haalbaar advies:</p> <p>1 CLB geeft de leerling, leerkracht, school, ouders antwoord door hun vragen en de wenselijke aanbevelingen met hen te bespreken. Zij maken vervolgens een keuze uit de aanbevelingen. De gekozen aanbeveling wordt het uiteindelijke advies.</p> <p>2 Adviezen richten zich op de leerling, leerkracht, school en ouders en op hun wisselwerking.</p> <p>3 Adviezen worden niet opgelegd, maar ontstaan in consensus.</p>
Leerling	
Ouders	
Leerkracht	
School	
Aandachtspunt	
	<p>Als na overleg met alle betrokkenen verwijzing naar BuO en/of GON weerhouden wordt, maakt het CLB het BuO-attest en het protocol ter verantwoording op.</p> <p>Advies ontstaat in consensus, maar CLB bepaalt type attest.</p>

¹⁰ checklist handhaven

(<http://www.acco.be/uitgeverij/nl/publication/9789033466113/handelingsgericht+werken+op+school.+samen+met+leerkracht%2c+ouders+en+kind+aan+de+slag#tab-3>)

GON kan nu aan de orde komen en de begeleiding kan aangevraagd worden

Aanmelding bij dienstverlenende school

Op weg naar GON : opstartvergadering

Integratieteam	Inhoud
Leerling	1 Het integratieteam vertrekt vanuit het aanvaarde advies, verzamelt alle relevante informatie.
Ouders	
Gastschool	2 Na consensus geeft elke actor vanuit zijn deskundigheid elementen aan voor de opmaak van het integratieplan dat als basis zal dienen voor het handelen van de GON-begeleider en de gastschool.
Dienstverlenende school: GON-begeleider	
CLB gewoon onderwijs	3 Het integratieplan is een basisdocument, een handelingsgerichte engagementsverklaring die essentiële gegevens bevat betreffende de begeleiding voor de leerling en die voor een bepaalde periode wordt opgesteld.
CLB BuO (als leerling uit BuO komt)	
	4 Het integratieplan wordt opgemaakt en ondertekend.

Evaluatie

Actoren	Inhoud
Leerling	1 Het is van belang om de doelen te evalueren. Het effect van het uiteindelijk gekozen advies kan pas na verloop van tijd vastgesteld worden. Het is goed om vooraf tussentijdse en eindevaluaties te bepalen.
Ouders	
Gastschool	
Dienstverlenende school: GON-begeleider	2 Soms dringt zich in de loop van het schooljaar een tussentijdse evaluatie op en kunnen nieuwe afspraken gemaakt worden.
Begeleidend CLB	
	3 Een nieuw integratieplan wordt opgemaakt bij wijzigingen van: <ul style="list-style-type: none"> a de aard van integratie; b het type, de begaafdheid of ernst van de handicap; c het onderwijsniveau (met inbegrip van het beroepenveld, de studierichting, de afdeling of de opties); d de samenstelling van het integratieteam.
	4 Tijdens het schooljaar zijn er evaluaties met alle actoren van het integratieteam.
Aandachtspunt	
	Gezien de belangrijke rol die het CLB binnen GON opneemt en de verwachting van de school naar ondersteuning van het betrokken CLB, dienen duidelijke afspraken gemaakt te worden met ouders/leerling, de betrokken scholen en CLB's in welke situaties de aanwezigheid van de CLB-medewerker absoluut noodzakelijk is.

6. Een aantal aanbevelingen voortvloeiend uit de visie

Door de jaren heen zijn verschillende praktijken inzake attestering BuO en advisering GON gegroeid die niet door de regelgeving ondersteund worden. Vanuit de werkgroep worden een aantal aanbevelingen gedaan om hiermee om te gaan.

a. Koppeling stoornis – GON

Het recht op GON wordt vaak opgeëist op basis van één of meer 'labels' die een leerling heeft gekregen. Hierdoor gaat men voorbij aan zijn onderwijsbehoeften en vereenzelvigd men de leerling met zijn 'stoornis' of 'label'. Vanuit de netoverstijgende werkgroep wordt er dan ook sterk voor gepleit om de leerling te bekijken vanuit zijn specifieke onderwijsbehoeften, binnen zijn specifieke context en niet vanuit de stoornis te vertrekken (cf. VN-verdrag). Dit belet uiteraard niet dat sommige leerlingen met deze 'labels' wel sterk moeten ondersteund worden in de loop van hun schoolloopbaan.

b. Criterium normale begaafdheid

Om te bepalen wie tot de groep leerlingen met een verstandelijke beperking behoort, baseren we ons op internationaal geldende classificatiesystemen¹¹. Volgens de huidig geldende wetgeving komen leerlingen met een licht, matig, ernstig of diep mentale beperking niet in aanmerking voor ondersteuning met GON begeleidingseenheden. Zowel de protocollen die opgemaakt worden binnen VAPH als binnen PRODIA, stellen dat een classificatie 'verstandelijke beperking' zich niet enkel mag baseren op intelligentiegegevens, maar zeker ook sociaal aanpassingsgedrag moet beoordelen. We houden ook rekening met de principes en criteria die gelden binnen faire diagnostiek.

Afwijken van dit criterium wordt door de werkgroep niet aangeraden, tenzij er een zeer sterk vermoeden is dat de leerling toch het 'gewone' curriculum kan volgen. We denken bijvoorbeeld aan situaties waarbij er mogelijk sprake is van een onderschatting van de intelligentie ten gevolge van een bijkomende visuele, auditieve of motorische beperking.

Voor leerlingen met een matig, ernstig of diep verstandelijke beperking wordt er vanaf het lager onderwijs een mogelijkheid geboden om via ION aansluiting te vinden in het gewoon onderwijs binnen het beschikbare contingent.

c. Type 4

Dit type blijft bedoeld voor de oorspronkelijke doelgroep, namelijk leerlingen met een fysieke handicap. Voor leerlingen waarbij op geen enkel moment sprake is van motorische beperkingen, is het verantwoord van een type 4 attest onmogelijk.

Conform onze visie ondersteunt de werkgroep geen vragen naar GON op basis van een bepaald 'label' of een bepaalde 'stoornis'. We denken hierbij aan vragen naar GON voor DCD (dyspraxie), NLD, ADHD, epilepsie, suikerziekte, schisis (open gehemelte),... Wij raden aan om telkens de problemen op vlak van functioneren in kaart

¹¹ICD-10 en DSM-IV

te brengen en op basis daarvan te oordelen of een bepaald type BuO tot de mogelijkheden behoort. We stellen vast dat voor zeer veel leerlingen momenteel GON-ondersteuning wordt gevraagd omwille van problemen op vlak van leren, planning, organisatie,... Deze problemen zijn eigenlijk eerder op 'cognitief vlak' te situeren en hebben vaak niets te maken met 'bewegingsgerelateerd' functioneren. Toch krijgen deze leerlingen in de praktijk een type 4 attest. Deze problemen (ook bij leerlingen zonder 'label'), kunnen volgens ons het best aangepakt worden via het reguliere zorgbeleid van de school.

d. Type 6

Dit type blijft bedoeld voor de oorspronkelijke doelgroep, namelijk leerlingen met een visuele handicap.

Vanuit de praktijktest leerzorg¹² is gebleken dat de overlap het grootst is tussen leerlingen met een attest type 6 en leerlingen met een inschaling in cluster 3, doelgroep visuele beperking. We merken binnen deze doelgroep veel minder vragen naar 'oneigenlijke' attestering dan bij type 4 en 7. Wel is het zo dat het percentage leerlingen met een kwalificatie 'ernstig' binnen GON type 6 duidelijk hoger ligt dan bij type 4 en type 7. De kwalificatie 'ernstig' visuele beperking heeft vaak te maken met de aanwezigheid van een cerebraal-visuele inperking (CVI-problematiek) of met comorbiditeit met andere stoornissen.

Ook voor deze doelgroep is het essentieel om te vertrekken vanuit de beperkingen die de leerling ervaart op schools vlak en de nood die hij heeft aan ondersteuning. Automatisch tot de kwalificatie 'ernstig' concluderen op basis van een CVI-problematiek is niet aan te raden.

e. Type 7

Dit type blijft bedoeld voor de oorspronkelijke doelgroep, namelijk leerlingen met een auditieve handicap.

Er komen veel vragen naar attestering type 7 voor een andere doelgroep, met name leerlingen met dysfasie, spraak- en taalontwikkelingsstoornissen, STOS en Specific Language Impairment (SLI). Rond deze problematiek is op wetenschappelijk vlak nog veel discussie, ook wat betreft diagnosestelling en criteria.

Omwille van de problemen inzake diagnostiek van spraak- en taalstoornissen, menen wij dat het verantwoord is enkel een type 7 attest uit te schrijven bij oriëntering naar een taalklas binnen BuO. GON type 7 voor STOS kan dan bijgevolg ook enkel na verblijf in BuO. Leerlingen met een taalachterstand, vertraagde taalontwikkeling, articulatieproblemen en taalstoornissen waarvoor een oriëntering naar BuO niet aan de orde is, kunnen ondersteuning krijgen via schoolinterne hulp of via logopedie en centra ambulante revalidatie.

f. Autisme

CLB's worden geconfronteerd met het feit dat voor leerlingen met ASS die vanuit type 4 GON krijgen, niet noodzakelijk de koppeling gemaakt wordt met motorische beperkingen. Er wordt net zo min een koppeling gemaakt met auditieve beperkingen voor leerlingen met ASS die via type 7 GON krijgen.

Deze praktijk is gegroeid vanuit de dagdagelijkse realiteit, de spreiding van het aanbod en een lacune in de wetgeving.

¹² www.ond.vlaanderen.be/leerzorg/onderzoek/files/20090128-leerzorg-reflecties.pdf

Rond de problematiek van ASS heeft de overheid al enige duidelijkheid verschaft in de omzendbrief Geïntegreerd onderwijs (enkel kwalificatie 'matig', vereisten inzake diagnosestellers). De CLB-sector vraagt de overheid om een oplossing uit te werken voor leerlingen met autisme, zodat er gelijkgericht en correct geattesteerd kan worden.

g. Mogelijke effecten van GON

De werkgroep gaat er enerzijds van uit dat GON een kansenbevorderend verhaal is. Vanuit de specifieke onderwijsbehoeften kan GON een daadwerkelijke ondersteuning van leerlingen zijn, in functie van het optimaliseren van hun leeransen. Ook leerkrachten en ouders erkennen GON vaak als een meerwaarde. Anderzijds dienen we ook oog te hebben voor mogelijke neveneffecten voor zowel de leerling, de leerkracht en de school als organisatie. Zoals bij alle trajecten is het ook bij GON belangrijk om contextueel te blijven kijken en zowel protectieve- als risicofactoren een plaats te geven.

Aan leerlingen (min of meer) continu de boodschap geven dat ze geen 'gewone' schoolloopbaan kunnen doorlopen zonder ondersteuning van externen (GON en/of anderen), kan een impact hebben op het zelfbeeld en de persoonlijkheidsontwikkeling van de leerling. De sociale psychologie leert ons dat leerlingen bepaalde causale attributies toekennen aan succes en mislukking. Successen kunnen GON-leerlingen toeschrijven aan de aanwezigheid van GON-begeleiding (of de begeleider). Mislukken kan intern geattribueerd worden. Het is dus belangrijk dat het CLB-team en het integratieteam zorgvuldig afwegen welke risico's er zijn zonder GON-begeleiding. Indien er toch voor GON geopteerd wordt, is het aangewezen om in het integratieplan op te nemen dat er aandacht moet gaan naar het verwerken van successen en mislukkingen. Als we vertrekken vanuit de drie psychologische basisbehoeften¹³ die er bij elk van ons zijn (nood aan autonomie, nood aan competentie en nood aan verbondenheid), dan moeten we er bij leerlingen met een vraag naar GON extra alert voor zijn dat zij tijdig en voldoende de boodschap krijgen dat zij ook competenties hebben en competent zijn. Hun nood aan autonomie kunnen we invullen door hen mee te betrekken in het proces om al dan niet met GON te starten of ermee verder te gaan. Als een leerling aangeeft geen begeleiding meer te wensen, dan moeten we dit zeker respecteren.

Bij leerkrachten is het belangrijk te vermijden dat er te veel nadruk gelegd wordt op 'stoornissen' en 'labels' die door hen niet of weinig gekend zijn. Dit geeft soms onterecht de indruk dat het gaat om zeer ernstige problemen die niet door een leerkracht gewoon onderwijs ondersteund kunnen worden. Wanneer de onderwijsbehoeften duidelijk in kaart worden gebracht, blijkt soms dat de problematiek veel minder erg is, dan verwacht op basis van de vermelde stoornis of het verkregen attest BuO. De beslissing om GON-begeleiding te starten, wordt dus best in overleg met de leerkracht(en) genomen die de begeleiding van deze leerling op zich nemen.

Tot slot zijn er de mogelijke effecten van GON op de school als organisatie. Niettegenstaande het feit dat GON een sterke rol kan spelen in de ondersteuning van de school, stellen we vast dat GON soms resulteert in het nog vlugger inschakelen van externen (in dit geval de dienstverlenende school). De kansen om de verdere uitbouw van het zorgbeleid op school via GON te optimaliseren, worden hierdoor soms te weinig benut. Het is belangrijk om in de aanloop naar GON-begeleiding consequent de principes van handelingsgericht werken toe te passen en de verschillende fases binnen het zorgcontinuüm te respecteren. Indien er voor een leerling geen vraag is naar verhoogde zorg of uitbreiding van zorg (zelfs al heeft die een diagnose), is er meestal ook geen nood aan GON-begeleiding.

Het grote aantal GON-leerlingen en GON-begeleiders zorgt er in sommige scholen voor dat er een vermindering is op het vlak van effectiviteit en efficiëntie. Wanneer voor dezelfde ondersteuningsbehoeften, verschillende begeleiders in één klas komen, is dit vaak niet bevorderlijk voor het werken in de klas.

¹³Vansteenkiste, M., & Neyrinck, B. (2010). Optimaal motiveren van gedragsverandering: Psychologische behoeftebevrediging als motor van therapie succes. Nederlands Tijdschrift voor Psychotherapie, 36, 171-189.

7. Een aantal overwegingen

Het multidisciplinair CLB-team kan de volgende overwegingen maken vooraleer GON te adviseren:

- *Wat maakt dat voor deze leerling in deze (of de toekomstige) klas de expertise van dit bepaalde type BuO noodzakelijk is?*
- *Wanneer de leerling met een GON-advies het volgende schooljaar overstapt naar een andere school, neemt het begeleidende CLB best contact op met het nieuwe begeleidende CLB-team om samen de inschatting van dat advies te kunnen maken. Een voorbeeld: bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs kunnen zorg en omkadering in een 1B-klas al in die mate goed zijn, dat GON best uitgesteld wordt. Uiteraard dient het CLB dit met alle betrokkenen in al zijn consequenties te bespreken.*
- *Wat zijn de verwachtingen op langere termijn? Is een ASO-traject voor GON-leerlingen o zinnig als verder studeren geen optie is?*
- *Op lange termijn kan de overstap naar BuSO (OV3 of OV4) voor sommige leerlingen beter zijn. Instap in BuSO na de leeftijd van 14 of 15 jaar ligt al moeilijker. Ouders en leerling moeten hiervan op de hoogte zijn!*
- *Bij twijfel over het type BuO in het kader van GON, kan het CLB-team zich de vraag stellen: “Als de problematiek van de leerling een effectieve verwijzing naar BuO noodzakelijk maakt, aan welk type wordt dan gedacht?”*

8. Vragen en bedenkingen ten aanzien van de overheid

De GON-regelgeving is stringent en bevat een aantal lacunes. In deze paragraaf formuleren we een aantal verwachtingen naar de overheid.

- *Het is voor CLB'ers momenteel onmogelijk om in het geval van autisme correct en gelijkgericht te attesteren. We vragen dan ook dringend een regeling die dit mogelijk maakt.*
- *Leerlingen met een attest type 3 dienen eerst negen maanden ingeschreven te zijn in het BuO. We vragen aan de overheid om deze voorwaarde te schrappen. Aan de onderwijsbehoeften van een aantal van deze kinderen kan mits GON-ondersteuning tegemoet worden gekomen zonder dat deze leerlingen eerst negen maanden BuO gevolgd moeten hebben. Op die manier kan er dan ook echt sprake zijn van integratie.*
- *Er is een groep leerlingen met duidelijke onderwijsbehoeften (bv. zeer ernstige taal- en spraakstoornissen, niet-aangeboren hersenletsel,...) die de ondersteuning van het BuO nodig heeft, maar die niet voldoet aan de toelatingsvoorwaarden van type 4, 6 of 7. We vragen aan de overheid om spoed te zetten achter de realisatie van “Dringende beleidsmaatregelen voor leerlingen met specifieke behoeften” zoals op 15/07/2011 beslist werd door de Vlaamse Regering. We wensen als CLB-sector zeker betrokken te worden bij de verdere uitwerking van deze maatregelen. Binnen de reeks*

beleidsmaatregelen vragen wij in het kader van BuO en GON specifieke aandacht voor de realisatie van een “Kwaliteitsvolle diagnostiek”:

- Het beter definiëren van de types van BuO zodat er opnieuw meer transparantie komt in welke leerlingen in welk type van BuO terecht kunnen. Dit moet betere en terechte verwijzingen naar het BuO mogelijk maken. We wensen hier uitdrukkelijk te stellen dat dit niet mag leiden tot (nog meer) labeling.*
- De toelatingsvoorwaarden voor het BuO aanvullen met elementen die te maken hebben met de aanpassingen aan de onderwijsomgeving die nodig zijn om tegemoet te komen aan de noden van de leerling: nood aan een individueel curriculum en de evaluatie van het inzetten van Sticordi-maatregelen bij de beoordeling van de onderwijsbehoeften van leerlingen.*

- We willen samen met de overheid transparante criteria opstellen om de duur en intensiteit van de begeleiding te bepalen, gebaseerd op onderwijsbehoeften. Dit in tegenstelling tot de huidige criteria ‘matig/ernstig’ die niet noodzakelijk gelinkt zijn aan de onderwijsbehoeften. Het huidige model ‘matig/ernstig’ vertrekt te veel vanuit een ‘medisch defectmodel’ en biedt te weinig mogelijkheid om rekening te houden met andere ‘verzwarende’ factoren die ervoor zorgen dat onderwijsbehoeften van leerlingen in die mate omvattend zijn dat er meer nood is aan GON. We gaan er hierbij vanuit dat CLB de onderwijsbehoeften breed interpreteert.*

- De GON-begeleiding is vaak beperkt in de tijd en wij ervaren de regelgeving op dit vlak voor sommige leerlingen als een belemmering voor hun integratie. Wij vragen dan ook een herziening van deze maatregel.*

- We vragen dat het onderscheid tussen een BuO-attest en GON in de regelgeving wordt opgenomen.*

- De huidige regelgeving maakt het mogelijk om GON-ondersteuning in te zetten bij het versterken van de competentie van leerkrachten in het omgaan met een kind met specifieke noden. Wij staan sterk achter een structuurversterkende invulling omdat die volgens ons beantwoordt aan een reële nood en gericht is op preventie. Wij vragen de overheid dan ook om in te zetten op het verhogen van de draagkracht van leerkrachten en scholen, maar om dit anders te organiseren dan via labeling en attestering van individuele leerlingen.*

Bijlage 1: **Absolute aantallen GON-leerlingen 1999 en 2009**

(cijfers Vlaams Ministerie Onderwijs en Vorming)

Kleuteronderwijs

	1999	2009
T4	238	671
T6	70	110
T7	67	715
Totaal	375	1496

Lager onderwijs

	1999	2009
T3	16	16
T4	218	1556
T6	116	200
T7	127	2762
T8	192	222
TOTAAL	669	4756

Secundair onderwijs

	1999	2009
T3	55	188
T4	139	963
T6	103	182
T7	158	2912
TOTAAL	455	4251

Algemeen totaal

	1999	2009
	1499	10503